

Babicz, Józef / Wójcik, Zbigniew

Wacław Olszewicz (1888-1974)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 20/1, 97-103

1975

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WACŁAW OLSZEWICZ
1888—1974

Młodsze pokolenie historyków znało Go przede wszystkim ze Lwowa, gdzie przy ul. Ossolińskich (obecnie Stefanyka) 11 zajmował skromny pokój, który wypełniały karty z wypisami z literatury i katalogów. Przychodzili tam niemal wszyscy okresowo pracujący w ostatnich latach w archiwach i bibliotekach tego miasta. Byli wśród nich pracownicy naukowcy z Polski i Związku Radzieckiego. Zawsze służył pomocą. Mając skromną rentę znajdował nawet fundusz na odpisywanie na listy, nadsyłane do niego z prośbą o wyjaśnienie bieżących spraw. Ślady tej współpracy odnajdujemy w dziesiątkach publikacji, w których ich autorzy nie omieszkali złożyć swego podziękowania. Z rozmów, z dyskusji nad recenzowanymi pracami narodził się też niejeden Jego artykuł. Przykładem może być choćby opublikowana w 1973 r. rozprawa *Matematyczno-przyrodnicze zbiory i pracownie na zamku za Stanisława Augusta*. Stanowi ona cenne rozwinięcie zaledwie naszkicowanych spraw w pracy Z. Wójcika o warszawskim środowisku przyrodniczym w końcu XVIII i na początku XIX wieku.

Starsze pokolenie historyków pamiętało Go sprzed I wojny światowej, kiedy zaczął publikować na zachodzie Europy swoje rozprawy z zakresu historii kultury. Podczas I wojny światowej znalazł się w Zakopanem, gdzie pełnił funkcję skromnego bibliotekarza. To on właśnie wypożyczał Krupskiej książki brane przez nią dla Lenina. Jego znajo-

mość najnowszej literatury zachodniej sprawiała, że był wówczas nie urzędnikiem bibliotecznym, ale fachowym doradcą.

Wacław Kazimierz Olszewicz urodził się 23 lipca 1888 r. w Warszawie jako syn Adolfa Stefana i Marii Reginy z Zweigbaunów. Uczył się początkowo w szkołach średnich w Warszawie, ale za udział w szkolnym Komitecie strajkowym w 1905 r. został wydalony ze wszystkich szkół na terytorium Rosji. By kontynuować naukę, wyjechał do Francji i Belgii. Ukończył Wydział Dyplomatyczny École Libre des Sciences Politiques w Paryżu i uniwersytet w Brukseli. Podczas pobytu na Zachodzie był współpracownikiem czasopism „Revue des Sciences Politiques” w Paryżu i „Annales J. J. Rousseau” w Genewie. Z tego okresu pochodzi rozprawa *Documents polonais sur J. J. Rousseau et Thérèse Lavasseur* oraz studium konstytucji 3 Maja. Zagadnieniu recepcji w Polsce twórczości Filozofa Genewskiego pozostał wierny do końca życia, drukując na ten temat rozprawy w okresie międzywojennym, a także po ostatniej wojnie.

Podczas I wojny światowej znalazł się w Zakopanem, gdzie był czynny w tamtejszym środowisku Królewaków, skazanych niemal na przymusowy pobyt w tym ustroniu. Współpracował tu przede wszystkim ze Stefanem Żeromskim w Bibliotece Publicznej. W 1917 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie wziął czynny udział w organizowaniu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, stając na czele Komisji do Spraw Bibliotek Naukowych. Zaraz po I wojnie rozpoczął pracę w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, w którym w 1924 r. został naczelnikiem Wydziału Ekonomicznego.

W trudnych warunkach powojennych był niezmiernie aktywny na polu ekonomicznym. Był wówczas nie tylko urzędnikiem, ale również współpracownikiem różnych czasopism, m.in. „Odbudowy Kraju”, „Ekonomisty” i „Ziemi”. W „Ekonomiście” zamieścił w 1919 r. m.in. fachową rozprawę *Znaczenie gospodarcze Litwy i Białej Rusi*, a w 1926 r. niezmiernie ważny szkic — *Staszic i Lubecki*.

Kariera urzędnika ministerialnego najprawdopodobniej nie odpowiadała dojrzałemu już uczonemu, przeniósł się na Śląsk, gdzie już w 1927 r. zaczął publikować artykuły ekonomiczne i prawnicze w tamtejszych „Górnośląskich Wiadomościach Gospodarczych”. Kontynuował wówczas jeszcze współpracę z „Ekonomistą”, ale niebawem wrócił do pracy stanowiącej jego pasję w okresie pobytu we Francji, Belgii i Szwajcarii. Publikacjami z 1928 r.: *Dalsze Wybickiana* i *List Władysława Matlakiewicza do Zygmunta Kramsztyka* — podjął przerwane studia nad historią nauki, a nawet szerzej — historią kultury.

Podczas pobytu na Śląsku zredagował w 1928 r. regionalny numer czasopisma „Ziemia”, a także brał udział w organizowaniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku. Został m.in. dyrektorem biblioteki oraz wiceprzewodniczącym tego Towarzystwa. Z czasem też brał czynny udział w pracach Instytutu Śląskiego w Katowicach, publikując m.in. prace z zakresu historii górnictwa i hutnictwa. Współpracował także z Instytutem Bałtyckim w Toruniu, ogłaszając rozprawy o powiązaniach gospodarczych między Śląskiem a Pomorzem.

W okresie pobytu na Śląsku powstało wiele cennych rozpraw Olszewicza z zakresu historii nauki. Podstawowe znaczenie mają wydane w 1931 r. studium *Biblioteka króla Stanisława Augusta* (ma ono znacznie szerszy zakres, niż sugeruje tytuł), wydany w 1935 r. artykuł o XVIII-wiecznym historyku i ekonomiście, Feliksie Łojku, oraz opublikowana

w 1937 r. monografia *Słowacja w piśmiennictwie polskim*. Obok rozpraw specjalistycznych pisał popularne (choć na wysokim poziomie naukowym) szkice z dziejów górnictwa i hutnictwa. Publikował przede wszystkim sporo recenzji (zwłaszcza w „Rocznikach Towarzystwa Przyjaciół Nauk”). Były wśród nich recenzje informacyjne, ale znaczna ich liczba stanowi przyczynki do omawianych przez różnych autorów zagadnień ekonomicznych z historii gospodarczej i historii kultury. W tym okresie drukował także szereg rozpraw z zakresu bibliografii, wydał kilka bibliografii tematycznych (regionalna Śląska, polskie przekłady J. J. Rousseau).

Godne odnotowania jest również Jego zaangażowanie w walkę o polskość przemysłu na Śląsku i Pomorzu. Był współpracownikiem poznańskiego „Frontu Zachodniego” oraz działaczem Polskiego Związku Zachodniego w okręgu śląskim. Jako członek tej organizacji, opublikował w 1938 r. broszurę *O polskość przemysłu śląskiego*, w której przedstawił groźbę ekspansji na wschód hitlerowskich Niemiec. Jako delegat Związku Polskich Hut Żelaza w Katowicach, a okresowo także sekretarz generalny Zespołu Hut na Śląsku, przeciwstawiał się wpływowi kapitału obcego.

Za działalność naukową, państwową i społeczną do 1938 r. Olszewicz otrzymał wiele odznaczeń, m.in. Krzyż Orderu Odrodzenia Polski 4 klasy, francuską Legię Honorową 4 klasy oraz wysokie ordery duńskie, włoskie, jugosłowiańskie, rumuńskie i belgijskie.

Po wybuchu II wojny światowej Olszewicz ewakuował się z Siemianowic (gdzie uprzednio mieszkał i zgromadził wielką bibliotekę prywatną) do Lwowa. Tam podjął pracę w Zakładzie Narodowym im. Ossolińskich, przemianowanym później na Bibliotekę Akademii Nauk ZSRR. W Ossolineum pozostał przez okres okupacji hitlerowskiej, ukrywając się wraz z rodziną przed najeżdżcą.

Po oswobodzeniu Lwowa w 1944 r. postanowił pozostać w tym mieście. Kontynuował pracę początkowo w Bibliotece Akademii Nauk (byłym Ossolineum), a następnie w innych instytucjach. Był przez pewien czas kierownikiem biblioteki Instytutu Geologii AN USRR.

Gromadzone w okresie okupacji i w czasach powojennych materiały stopniowo przygotowywał do druku (m.in. uzupełnił bibliografię polskich tłumaczeń J. J. Rousseau). Jego największym dziełem z tego okresu miała być monografia Stanisława Augusta Poniatowskiego jako działacza kulturalnego. Monografię tę przygotowywał do druku i nawet w ostatnich latach czynił starania o wydrukowanie jej w periodykach Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN. Fragmenty tej pracy ogłosił m.in. w „Problemach”, „Stolicy” i „Rocznikach Bibliotecznych”.

Publikował sporo przyczynków i mniejszych rozpraw z zakresu szeroko pojętej historii kultury. Część z nich ukazywała się w „Studiach i Materiałach z Dziejów Nauki Polskiej”. Zamieszczone tu rozprawy o twórcach *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego* oraz o Antonim Rehmanie mają największe wartości poznawcze. Z licznych artykułów z tego okresu warto wymienić studium poświęcone Zygmuntovi Glogerowi, inne — dyrektorowi Ossolineum, Ludwikowi Bernackiemu, szkic o Walerym Eliaszu.

Zamieszczał także wiele recenzji w „Rocznikach Bibliotecznych”, „Zegladzie Historyczno-Oświatowym”, „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”. Są to małe studia (zwłaszcza recenzja pracy *Szkola Ry-*

cerska Stanisława Augusta Poniatowskiego pióra K. Mrozowskiej), które zasługują na wydanie w specjalnym zbiorze.

W okresie powojennym Olszewicz był w Polsce kilkakrotnie. Spotykał się tu z bratem, Bolesławem, i siostrzeńcem Janem Reychmanem, z którymi prowadził ożywione dyskusje i snuł plany nowych opracowań. Owocem tych dyskusji jest choćby *Z prehistorii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich* i podjęta z bratem praca nad monografią wybitnego krajoznawcy, Aleksandra Janowskiego. Monografii tej jednak nie ukończyli.

Podczas krótkich pobytów w Polsce wertował też stałe archiwa wielu instytucji, szukając materiałów do prac pisanych we Lwowie. Jako zamikowany archiwista i bibliofil (we Lwowie informował nawet o polonikach znajdujących się w Paryżu), żywił wielki szacunek dla prawdy historycznej, opartej na rzetelnej analizie źródeł. Starał się też swoją pasję przekazywać młodszym. W korespondencji kierowanej do brata Bolesława i Jana Reychmana, a także do podpisanych, znajduje się wiele wskazań dotyczących zbierania materiałów, słów zachęty do podejmowania nowych badań.

Był doskonałym znawcą problemów historii kultury w Europie w okresie Oświecenia. Jego prace na ten temat, z których część opublikował w wydawnictwach Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, stanowią trwałą wkład do dziejów nauki polskiej. W przedstawionym niżej spisie zamieszczono artykuły, które udało się zidentyfikować. Z pewnością nie jest to spis pełny. Pominięto w nim np. ponad sto publikacji z innych zakresów, choć w niektórych z nich znaleźć można wiele informacji na temat rozwoju myśli ekonomicznej, geograficznej itp.

W zakończeniu tego wspomnienia należy nadmienić, że dr Olszewicz był nie lada znawcą Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie, po którym do ostatnich lat życia oprowadzał przyjezdnych z kraju. Wspólnie z mgr Zofią Rogalińską starali się uporządkować groby osób szczególnie zasłużonych dla kultury, między innymi zajęli się zdewastowanym grobem Benedykta Dybowskiego. W wyniku jego interwencji na grobie tego wybitnego polskiego badacza Syberii i Dalekiego Wschodu umieszczono nowy napis. W listach kierowanych do kraju wskazał miejsce porzucenia starego nagrobka. Dzięki temu można mieć nadzieję, że powróci on na swe pierwotne miejsce.

Zmarł w wieku 86 lat 20 lipca 1974 r. we Lwowie, gdzie został pochowany na Cmentarzu Janowskim.

Józef Babicz, Zbigniew Wójcik

MATERIAŁY DO BIBLIOGRAFII W. OLSZEWICZA

1. Documents polonais sur J. J. Rousseau et Thérèse Lavasseur. Odbitka z *Annales J. J. Rousseau*. Genève 1911 ss. 16.
2. L'évolution de la constitution polonaise. Odbitka z *Revue des Sciences Politiques*. Paris. Sér. 3 R. 26: 1912, t. 28 cz. IV s. 610—619, 456—469, 58—68.
3. [Rec.] A. Peretiatkowicz: Idea umowy społecznej w rozwoju historycznym. Poznań 1920 [...]. *Ekonomista* R. 20: 1920 t. 1 s. 208—211.
4. Spisz i Orawa w polskim piśmiennictwie. *Ziemia* R. 6: 1920 nr 4 s. 142—144.

5. Staszic i Lubecki. *Ekonomista* R. 26: 1926 t. 1 s. 7—14.
6. [Rec.] J. Dębicki: Przemysł cynkowy. Szkic historyczno-gospodarczy [...] Warszawa 1927. *Tamże* R. 27: 1927 t. 4 s. 195—196.
7. Dalsze Wybickiana. *Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 1928 t. 7 s. 301—302.
8. List Władysława Matlakiewicza do Zygmunta Kramsztyka. *Wierchy* R. 6: 1928 s. 1—7.
9. Podręczna bibliografia Śląska Górnego. *Ziemia* R. 13: 1928 nr 15—16 s. 262—263 [wspólnie z R. Danysz-Fleszarową].
10. W sprawie organizacji przy prowincjonalnych oddziałach Towarzystwa Krajoznawczego sekcji ekonomicznych. *Tamże* nr 9 s. 136—138.
11. Górnictwo żelazne w Tatrach polskich. *Technik* R. 2: 1929 nr 21 s. 636—637.
12. Jan Kubisz. *Ziemia* R. 14: 1929 nr 13 s. 224 [podpisano W.O.].
13. Litwa Kowieńska w polskiej literaturze naukowej. *Tamże* nr 6 s. 91—93.
14. Program krajoznawczy badań gospodarczych w oddziałach PTK. *Tamże* nr 19 s. 340—342.
15. [Rec.] A. Krzemień: Śląsk a niemieckie badania prehistoryczne [...] *Odbitka z nr 13—14 „Ziemi” z 1927 roku [...] Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* T. 1: 1929 s. 241 [podpisano W.O.].
16. [Rec.] E. Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących (druki i rękopisy). Warszawa 1928. *Ziemia* R. 14: 1929 nr 7 s. 109 [podpisano W.O.].
17. Dzieło krajoznawcze Edwarda Maliszewskiego. *Tamże* R. 15: 1930 nr 7 s. 121—126, nr 8 s. 148—150.
18. Górnictwo i hutnictwo żelaza w Tatrach. *Hutnik* R. 2: 1930 nr 7 s. 484—485.
19. [Rec.] J. Jachimiek: Wojciech Cybulski jako krytyk i historyk literatury. *Poznań 1930. Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* R. 2: 1930 s. 351—352 [podpisano W.O.].
20. [Rec.] M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII wieku. Roma [1930]. *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* R. 2: 1930 s. 356 [podpisano W.O.].
21. Ś.p. Stanisław Bełza. *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* R. 2: 1930 s. 332—336.
22. Biblioteka króla Stanisława Augusta. *Przegląd Biblioteczny* R. 5: 1931 z. 1 s. 1—108.
23. [Rec.] K. Tymieniecki: L'importante della Silesia nella Storia della Polonia. Ferrara (1931). *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* R. 3: 1931 s. 406 [podpisano W. Olsz.].
24. Jeszcze o W. A. Maciejowskim. *Zaranie Śląskie* R. 8: 1932 s. 220—222.
25. Górnictwo i hutnictwo cynkowe na Śląsku przed wojną. *Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach* nr 17: 1934 ss. 6.
26. Górnictwo i hutnictwo cynkowe na Śląsku w okresie powojennym. *Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach* nr 18: 1934 ss. 6.
27. O polsko-słowackiej współpracy na terenie Śląska Cieszyńskiego. *Zaranie Śląskie* R. 10: 1934 z. 1 s. 1—10.
28. [Rec.] A. Dzik: Hutnictwo żelazne w Polsce. Warszawa 1931; M. Orłowski: Żelazny przemysł hutniczy na ziemiach polskich do 1914 r. Warszawa 1931; J. Buzek: Budowa techniczna żelazo-hutnictwa polskiego w ostatnich 10 latach na tle rozwoju hutnictwa w ogóle. Kraków 1933. *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* R. 4: 1934 s. 289—293.
29. Z dziejów hutnictwa żelaznego na Śląsku. *Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach*. Nowe wydanie nr 1: 1934 ss. 4.
30. Feliks Łojko. *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych*. T. 4: 1935 s. 105—119.

31. J. Wybicki jako kodyfikator prawa. *Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu* T. 10: 1935 z. 3 s. 46—55.
32. Jak pracować na Śląsku nad zagadnieniami gospodarczymi i społecznymi. *Zaranie Śląskie* R. 11: 1935 z. 4 s. 225—228.
33. Z dziejów hutnictwa żelaznego na Śląsku. *Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach*. Nowe Wydanie nr 3: 1935 ss. 6.
34. O polskich przekładach Jana Jakuba Russa. Notatka bibliograficzna. W: Zjazd Naukowy im. Ignacego Krasickiego we Lwowie w dniach 8—10 czerwca 1935 roku. Księga referatów pod red. L. Bernackiego. Z. III. Lwów 1936 s. 465—483; toż, O polskich przekładach Jana Jakuba Rousseau. Notatka bibliograficzna. *Pamiętnik literacki* R. 33: 1936 z. 3 s. 465—483.
35. Przemysł górniczo-hutniczy Śląska wobec Zagłębia Dąbrowskiego w okresie okupacji niemieckiej. *Komunikaty Instytutu Śląskiego w Katowicach*. Ser. 2 nr 26: 1936 ss. 6.
36. Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku w zakresie zagadnień gospodarczych, W: Stan i potrzeby nauki polskiej o Śląsku pod red. R. Lutmana. *Pamiętnik Instytutu Śląskiego w Katowicach* T. 1: 1936 s. 391—453.
37. Słowacja w piśmiennictwie polskim. W: *Słowacja i Słowacy* T. 1. Kraków 1937 s. 11—72.
38. [Rec.] J. Piernikarczyk: Historia górnictwa i hutnictwa na Górnym Śląsku. Katowice 1933—1936. *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* T. 6: 1938 s. 383—385.
39. [Rec.] L. Brożek: Kilka listów górnośląskich do Pawła Stelmacha. Wydał i wstępem poprzedził... (Odb. z *Zarania Śląskiego* R. 12: 1936 s. 105—119). Cieszyn 1936. *Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku* R. 6: 1938 s. 417—418.
40. Uzupełnienia do bibliografii polskich przekładów Jana Jakuba Rousseau. Opr. Gabriela Frydrychowicz. *Pamiętnik Literacki* R. 48: 1957 z. 3 s. 146—151.
41. Pamiętnik bibliotekarski Józefa Łodzińskiego. *Roczniki Biblioteczne* R. 3: 1959 z. 1—2 s. 257—280.
42. [Rec.] Korespondencja Ignacego Krasickiego. T. 1—2. Wrocław 1958. *Pamiętnik Literacki* R. 51: 1960 z. 4 s. 495—499.
43. [Rec.] I. Stasiewiczówna: Z problemów nauki okresu Oświecenia. Wrocław 1960. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* R. 7: 1962 nr 4 s. 570—572.
44. Ludwik Bernacki (1882—1939). *Roczniki Biblioteczne* R. 7: 1963 nr 1—2 s. 177—189.
45. [Rec.] A. Nikibore: L'enseignement du français les écoles polonaises au XVIIIe siècle. Wrocław 1962 *Kwartalnik Pedagogiczny* R. 10: 1963 nr 3 s. 232—236.
46. [Rec.] K. Mrozowska: Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego 1764—1794. Wrocław 1961. *Przegląd Historyczno-Oświatowy* R. 6: 1963 nr 1 s. 103—109.
47. O nieznannej autobiografii B. Z. Stęczyńskiego. *Wierchy* R. 32: 1964 s. 222—226.
48. [Rec.] P. Bańkowski: Archiwum Stanisława Augusta. Warszawa 1958; M. Rym-sza: Gabinet Stanisława Augusta. Warszawa 1962. *Przegląd Historyczny* T. 56: 1965 z. 3 s. 522—529.
49. [Rec.] Historycy o historii. Od Adama Naruszewicza do Stanisława Kętrzyńskiego 1775—1918. Zebrał, wstępem i komentarzem opatrzył Marian Henryk Serejski. Warszawa 1963. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* R. 10: 1965 nr 3 s. 401—403.
50. [Rec.] I. Stasiewicz: Z początków teorii nauki w Polsce. Ignacy Włodek i jego dzieło. Wrocław 1963. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* R. 10: 1965 nr 4 s. 615—619.

51. [Rec.] K. Kaminska: „Gryf” wraz z dodatkiem „Gryf Kaszubski” 1908—1934. Bibliografia zawartości. Gdańsk 1961. *Roczniki Biblioteczne* R. 9: 1965 z. 1—2 s. 199—201.
52. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i jego twórcy. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej* Ser. C z. 10: 1965 s. 43—102.
53. Udział K. Kelles-Krauzy w pracach Międzynarodowego Instytutu Socjologii w Paryżu w latach 1893—1901. *Kultura i Społeczeństwo* T. 9: 1965 nr 2 s. 174—176.
54. Bibliofil na tronie. *Problemy* R. 22: 1966 nr 5 s. 285—289.
55. Łazienki i ich dzieje. *Stolica* R. 21: 1966 nr 40 s. 7.
56. Stefan Żeromski i biblioteka publiczna w Zakopanem. *Przegląd Biblioteczny* R. 34: 1966 z. 1—2 s. 51—52.
57. Walery Eliasch (1840—1905) (W sześćdziesięciolecie zgonu). *Wierchy* R. 34: 1966 s. 159—169.
58. Kazimierz Giebułtowski (1878—1959). *Roczniki Biblioteczne* R. 11: 1967 z. 1—2 s. 35—45.
59. [Rec.] J. Ficowski: Cyganie na polskich drogach. Wyd. 2 Kraków 1965. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* R. 12: 1967 nr 1 s. 153—154.
60. Z prehistorii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. *Przegląd Biblioteczny* R. 35: 1967 z. 2 s. 138—143. [wspólnie z B. Olszewiczem].
61. Życie i prace Zygmunta Glogera. *Lud* T. 51: 1967 cz. 2 s. 485—501.
62. O autorze ulotki dotyczącej górnictwa z czasów Sejmu Czteroletniego. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej* Ser. C z. 13: 1968 s. 131—135.
63. [Rec.] I. Stasiewicz: Poglądy na naukę w Polsce okresu oświecenia na tle ogólnoeuropejskim. Wrocław 1967. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* R. 13: 1968 nr 1 s. 150—153.
64. Z dziejów bibliotek i miłośnictwa książek w Polsce w XVIII wieku. *Roczniki Biblioteczne* R. 12: 1968 z. 1—4 s. 51—95.
65. Biblioteka królewska na Zamku Warszawskim. *Roczniki Biblioteczne* R. 13: 1969 z. 3—4 s. 557—569.
66. Korespondencja Stanisława Augusta. *Roczniki Biblioteczne* R. 14: 1970 nr 1—2 s. 231—250.
67. Z Archiwum Wielohorskich. *Przegląd Humanistyczny* R. 13: 1970 nr 1 s. 91—111, nr 2 s. 131—148.
68. O los zagubionych autografów Mickiewicza. *Przegląd Humanistyczny* R. 14: 1971 nr 3 s. 153—154.
69. Antoni Rehman 1840—1917. (Szkic biograficzno-bibliograficzny). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej* Ser. C. z. 16: 1972 s. 51—71.
70. Jeszcze o Józefie Pawlikowskim. *Kwartalnik Historyczny* R. 79: 1973 nr 4 s. 914—917.
71. Obiady czwartkowe. *Stolica* R. 37: 1972 nr 34 s. 4—5.
72. Matematyczno-przyrodnicze zbiory i pracownie na zamku Stanisława Augusta. W: Warszawa XVIII wieku z. 2: 1973 s. 115—125.